

След у гісторыі

ДОКТАР ДАБРЫНЯ

Так называлі сучаснікі Івана Здановіча

Сёння мы хочам расказаць пра выдатнага чалавека, урача ад Бога, мецэната, грамадскага дзеяча, падзвіжніка Івана Здановіча, які шмат зрабіў для Мінска і сучаснай Мінскай вобласці. Іван Усцінавіч карыстаўся вялікай павагай у грамадстве, асабліва яго любілі простыя людзі. У народзе называлі «Доктар Дабрыня».

НАЙЛЕПШЫЯ ЯКАСЦІ АД ПРОДКАЎ

Іван Усцінавіч нарадзіўся 25 мая (6 чэрвеня) 1864 года. Яго бацька Іусцін (Аўгусцін) Здановіч працаваў у Мінскай духоўнай семінарыі, займаўся навуковай работай. Дзед па лініі маці Пётр Яліноўскі быў прафесарам Мінскага кафедральнага сабора. Гэта былі адукаваныя і нераўнадушныя да патрэб іншых людзі. Усе найлепшыя якасці ад іх узяў сын і ўнук. Ён закончыў Мінскую класічную гімназію, а ў 1890 годзе — медыцынскі факультэт Кіеўскага Імператарскага ўніверсітэта Святога Уладзіміра. Іван Усцінавіч працаваў сельскім урачом Лошніцкага ўчастка Барысаўскага павета, Заслаўскага ўчастка Мінскага павета, галоўным урачом Мінскай губернскай бальніцы. Усе яго веды, намаганні, практычны вопыт былі скіраваны на паляпшэнне і ўдасканаленне сістэмы аховы здароўя, укараненне новых метадаў лячэння. Менавіта ён арганізаваў курсы масажу, якому вучыўся за мяжой. Іван Усцінавіч не толькі вёў адпаведны курс, але і кантраляваў асоб, якія вывучалі масаж. А менавіта прымянялі яго ў дачыненні да хворых, што мелі ў гэтым патрэбу, пад яго наглядам.

СРОДАК АД ВОСПЫ — ГПС

На пасадзе ўрача Мінскай губернскай бальніцы Іван Здановіч неаднаразова звяртаў увагу вышэйшых чыноў і губернскай управы на цяжкія ўмовы працы, прасіў аказаць садзейнічанне, у прыватнасці, у будаўніцтве новай медыцынскай установы за мяжой горада, паколькі вялікая колькасць пабудовы не лепшым чынам уплывала на санітарна-эпідэміялагічную сітуацыю. Іван Усцінавіч нават падабраў пляцоўку паблізу хутара Людэмон (у раёне сучаснага парка Перамогі). Але бальніца так і не была перанесена.

Ён рабіў усе захады па забеспячэнні медыцынскай установы больш сучасным абсталяваннем. Па хаданні галоўнага ўрача губернскай земскай управа ў 1905 годзе дазволіла набыць абсталявання на суму да 1300 рублёў. А таксама прыняла рашэнне выдаць 500 рублёў на набыццё

рэнтгенаўскага апарата. Дзякуючы Івану Здановічу закупляліся таксама хірургічныя інструменты для аперацыйнай. Здановіч нават дабіўся набыцця дэзынфекцыйнай камеры. Па яго ініцыятыве быў уведзены курс гігіены ў Мінскай і Марыінскай жаночай гімназіях, дзе ён чытаў бясплатныя лекцыі ў старэйшых класах. Вялікая заслуга яго і ў адкрыцці бясплатнага гарадскога радзільнага прытулку. Ён сам знайшоў будынак, які падыходзіў для гэтых мэт, адрамантаваў памяшканне, набыў неабходнае абсталяванне і здаў яго на баланс гарадскога самакіравання.

Іван Здановіч з'яўляўся правадзейным членам Таварыства мінскіх урачоў, якое на той час было цэнтрам перадавай медыцынскай навукі Паўночна-Заходняга краю. Неаднаразова выступаў з дакладамі. На аснове асабістага вопыту прыйшоў да высновы, што найлепшым сродкам пры воспе з'яўляецца сухі гіпс. Ён таксама распрацаваў фільтр для ачысткі вады.

ПЕРШАЕ ВУЧЫЛІШЧА ДЛЯ СЛЯПЫХ

Цяжка пераацаніць унёсак Івана Здановіча ў развіццё медыцыны. Але, бадай, галоўным яго дасягненнем можна назваць адкрыццё першага ў Беларусі вучылішча для сляпых дзяцей у 1897 годзе. Напачатку яно месцілася на прыватных кватэрах, а ў верасні 1900-га займела ўласны будынак (сучасны раён Дома ўрада і вуліцы Берсана). З цягам часу вучылішча стала найлепшым у былой Расійскай імперыі, мела пяць асобных дамоў, лазню, пральню, гаспадарчыя пабудовы,

краму па продажы тавараў, вырабленых сляпымі. Дырэктар асабіста ўдзельнічаў у праектаванні і будаўніцтве ўсіх аб'ектаў. Дабіўся дазволу ўзвесці пры вучылішчы царкву, каб сляпыя змаглі наведаць богаслужэнні. Урачыстае асвячэнне храма ў гонар іконы Божай Маці «Усіх тужлівых Радасць» прайшло ў лістападзе 1907 года. У 1915 годзе ўстанова эвакуіравалася ў Калужскую губерню. На той час тут выхоўвалася 30 хлопчыкаў. Пасля яе дзейнасць аднавілася на ранейшым месцы ў Мінску. Але з пачаткам будаўніцтва Дома ўрада пераехала ў Чырвоную Бераг, затым у Магілёў і Гродна. У 1986 годзе ў сталіцы адкрыта спецыяльная агульнаадукацыйная школа № 188 для дзяцей з парушэннямі зроку, дзе ўстаноўлена мемарыяльная дошка. Акрамя таго, на нагрудным знаку «Заслужаны дзеяч акцыянернага таварыства «БелТІЗ» змешчаны барэльеф з выявай І. А. Здановіча. З гісторыяй медыцыны, дзейнасцю і поспехамі айчынных урачоў у цэлым і Івана Усцінавіча Здановіча ў прыватнасці можна азнаёміцца ў Музеі гісторыі медыцыны.

ЯК УЗНІКЛІ ЖДАНОВІЧЫ

У канцы мая мінулага года да 155-годдзя з дня нараджэння Івана Усцінавіча Здановіча па ініцыятыве педагогаў і вучняў Ждановіцкай сярэдняй школы адкрыты памятны знак у гонар Доктара Здановіча.

Што ж звязвае Ждановічы з асобай Івана Здановіча? Менавіта дзякуючы Івану Усцінавічу і з'явіўся санаторый «Крыніца». А пачалося ўсё ў 1906 годзе, калі Доктар Дабрыня купіў за горадам дом пад

дачу на беразе Свіслачы. Падчас прагулкі па ваколіцы, яго зацікавіла крыніца, што прабівалася з-пад зямлі. Вада тут бруіла нават у моцныя маразы і мела саланаваты смак. Праба была дастаўлена ў лабараторыю Санкт-Пецярбурга. Як выявілі даследаванні, гэта мінеральная вада мае лекавыя ўласцівасці. Потым доктар абсталяваў тут аддзяленне на шэсць месцаў для хворых на страўнікава-кішачныя захворванні.

За свае грошы Іван Здановіч пабудоваў чыгуначную платформу, каб усім ахвотным было зручна дабірацца да крыніцы. Дарэчы, тут спыняліся не толькі прыгарадныя, але і міжнародныя цягнікі. Яе ў народзе называлі платформа Здановіча. На карце гэтую назву можна было сустрэць яшчэ ў 1933 годзе. Пасля вайны першая літара «з» была заменена на «ж» і назва трансфармавалася ў платформу «Ждановіча» (сучасная станцыя «Ждановічы»). З цягам часу тут узнікла невялікае паселішча, якое называлі Ждановічы.

Памёр Іван Усцінавіч нечакана на сваім рабочым месцы 11 (24) жніўня 1915 года ва ўзросце 51 года. Дакладна невядома месца яго пахавання. Магчыма, на Старажоўскіх могілках, дзе многія пахаванні былі разбураны пры зносе могілак у 1940—1970 гадах.

Заслугі Івана Здановіча адзначаны шматлікімі ўзнагародамі. У прыватнасці, ордэнамі Святога Станіслава II і III ступені, ордэнам Святога Уладзіміра IV ступені, сярэбранымі медалямі. За дбайную дзейнасць ён таксама ўдастоены падзякі імператрыцы Марыі Фёдаровны.

Таццяна ЛАЗОЎСКАЯ.

Асобы

Лёс і творчая спадчына Яна Дамеля

Ён маляваў шляхту і быў несправядліва абвінавачаны ў падробцы грошай

У Нацыянальным мастацкім музеі праходзіць выстаўка «Ян Дамель. Палатно, папера, лічба», якая прымеркавана адразу да дзвюх дат, звязаных з жыццём мастака: 240-годдзя з дня нараджэння і 180-годдзя са дня смерці.

— Ведаецца, у біяграфіі Яна Дамеля мяне найбольш уражвае яго трагічны лёс, несправядлівае асуджэнне і высылка ў Сібір, дзе творца правёў тры гады, — распавядае куратар выстаўкі, вядучы навуковы супрацоўнік аддзела старажытнабеларускага мастацтва Дзмітрый МОНІЧ. — Але і пасля гэтага ён застаецца чалавекам з адкрытым сэрцам. Хоць сам ніколі не быў багаты, мог, дапамагаючы камусьці, аддаць апошняе. Ян Дамель стварыў вялікую колькасць партрэтаў беларускай шляхты Мінска і наваколля. На жаль, цяпер вядомыя толькі адзінкі з іх, бо шмат твораў было вывезена ў Польшчу пасля

вайны 1919—1920 гадоў. На шчасце, захаваўся адзін з яго найбольш вядомых твораў, які раней знаходзіўся ў касцёле Узвышэння Святога Крыжа на Кальварыйскіх могілках, а зараз ён у калекцыі нашага музея — гэта «Маленне аб чашы». Сучаснікі называлі яго своеасаблівым надмагіллем мастака. Дарэчы, у пачатку наступнага года плануецца ўстаноўка мемарыяльнай кашыльды ў Кальварыйскім касцёле, якая нагадае, што там пахаваны Ян Дамель.

Пра тое, што менавіта Кальварыйскія могілкі сталі апошнім прытулкам мастака, згадваў у свой час вядомы пісьменнік Уладзіслаў Сыракомля: «Сама капліца... мае з вялікім алтаром велічную фрэску — выяву гары Іерусалімскай кальварыі, жалобнай крыжовай Галгофы. У цэнтры гэтай фрэскі вялікі, у пазалочанай раме, абраз Хрыста, які лічыцца адным з найлепшых твораў Дамеля. Пад гэтымі сімваламі пакуты і смерці, пад заслонаю тварэння ўласнага пэндзля, пад вялікім алтаром спачываюць астанкі самога Дамеля. Ані

ў капліцы, ані ў надворнай яе сцяне грабніцы мастака няма — маўзалею яму служыць уласны твор»...

А вось калі казаць пра колькасць твораў, якія засталіся як творчая спадчына Дамеля, то тут, як заўважае Дзмітрый Моніч, важна рабіць папраўку «на сённяшні дзень»:

— Напрыклад, нядаўна быў выяўлены твор, пра месцазнаходжанне якога раней не ведалі. Ён вышэй за два метры і называецца «Аляксандр I падпісвае амністыю пасля вайны 1812 года». Чапляючыся за розную інфармацыю, я даведаўся, што знаходзіцца карціна ў музеі-запаведніку «Паўлаўск».

Загадкавых момантаў адносна Дамеля не становіцца менш. Па сцвярджэнні даследчыка, на сённяшні дзень вядома каля 50 яго жывапісных твораў. Найбольшая калекцыя Яна Дамеля знаходзіцца ў Польшчы. Калі гаварыць пра графічныя малюнкi, гэта каля трох сотняў, большасць з якіх — эцюды. Пяць такіх альбомаў зноў жа знаходзяцца ў Нацыя-

нальным музеі ў Варшаве. Яшчэ варта адзначыць, што Ян Дамель вядомы шырокай публіцы як аўтар твора «Адступленне французскай арміі праз Вільню». Падчас вывучэння біяграфіі мастака даследчыку ўдалося знайсці некалькі варыяцый гэтага сюжэту. Напрыклад, ёсць дзве акварэлі, адна знходзіцца ў Каўнасе, а другая, з якой потым рабіліся шматлікія гравюры ў Віленскім альбоме, цяпер у Львове. Разам з тым месцазнаходжанне многіх твораў, якія згадваюцца сучаснікамі, на жаль, сёння невядомае.

Нарадзіўся будучы мастак на тэрыторыі Курляндыі ў сям'і гандляра, пазней быў студэнтам Віленскага ўніверсітэта, дзе вучыўся на факультэце літаратуры і вольных мастацтваў. Пасля дзесяці гадоў навучання Ян Дамель атрымаў ступень магістра вольных мастацтваў і пачаў працаваць выкладчыкам малюнка ў мясцовай гімназіі. У Сібір ён нясправядліва трапіў пасля справы аб падробцы асігнацый — іх, як сцвярджаюць даследчыкі, вырабляў сябар мастака Ігнат Цэйзік. Яны пазнаёміліся яшчэ падчас вучобы

ва ўніверсітэце. Спачатку Дамель праходзіў як сведка, а потым сам апынуўся на лаве падсудных і ў рэшце рэшт аказаўся сасланы... У высылцы рабіў шматлікія замалёўкі і вёў дзённік. У 1823 годзе мастак быў памілаваны і вярнуўся ў Мінск, дзе пражыў да апошніх дзён... Лічыцца, што памёр ён у жніўні 1840 года ва ўзросце 60 гадоў...

Ян Дамель быў вучнем Францішка Смуглевіча і Яна Рустэма і адносіўся да мастакоў кола віленскага класіцызму. Класічная адукацыя і акадэмічнае асяроддзе не перашкодзілі яму натхняцца і ствараць у духу еўрапейскага рамантызму. На выстаўцы экспануюцца арыгінальныя палотны Яна Дамеля, а таксама настаўнікаў і калег творцы па Віленскім ўніверсітэце, архіўныя дакументы з малюнкамі самога мастака і лічбавыя копіі яго твораў, якія захоўваюцца за межамі Беларусі.

Выстаўка ў Нацыянальным мастацкім музеі чакае наведвальнікаў да 27 студзеня 2021 года.

Алена ДРАПКО.